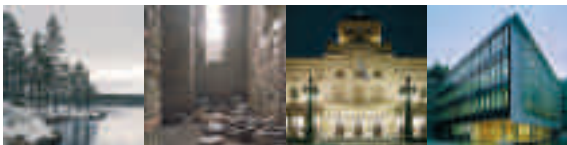


MER INFORMATION HITTAR du på www.sfv.se
LÄTTLÄST SAMMANFATTNING i slutet på broschyren.

Tradition i utveckling. Statens fastighetsverk vill göra svenska folket stolt över statens egendomar, våra nationalbyggnader och fria marker; slott och kungsgårdar, teatrar, museer, ambassader och en sjundedel av Sveriges mark. Vi äger allt detta tillsammans och SFV:s uppgift är att förvalta det på bästa sätt.

Tradition is change. Sweden has many buildings and environments of great value to its cultural history. They are part of the nation's history and its future.

The National Property Board administers public buildings and open spaces; palaces and royal parks, theatres, museums, embassies and one seventh of Sweden's total land mass. All this is owned by the Swedes collectively, and the duty of the Board is to administer them in the best possible way.





Stenbockska palatset



Riddarholmens bäst bevarade adelspalats

Det rosafärgade palatset vid Birger jarls torg har en lång historia med idel ädel adel och framstående arkitekter och hantverkare.

Idag är endast huvudbyggnaden kvar av den ursprungliga palatsanläggningen. Palatset är dock mycket välbevarat och har många fina och intressanta detaljer från flera epoker, bland annat inredningar av Hårleman från 1740-talet. Här finns bemålade bjälktak, stuckaturer, empirekakelugnar, snickerier i barock, rokoko och gustaviansk stil.

Palatset uppfördes i renässansstil vid mitten av 1600-talet för riksrådet och hovrättspresidenten Fredrik Stenbock och hans maka Katarina de la Gardie. Deras vapensköldar finns än idag bevarade på gårdsportalen. På uppdrag av Johan Gabriel Stenbock ritade Tessin den äldre om palatset i barockstil omkring 1670. Staten köpte Stenbockska palatset år 1772 för att inrymma Kungliga Kommerskollegium.

Riksarkivet flyttade in i huset 1865 och lät senare bygga ihop palatset med det som idag kallas Gamla riksarkivet. Omkring 1970 restaurerades Stenbockska palatset för sin nya funktion som domstol. Stenbockska palatset är en del av vårt gemensamma nationella kulturarv och förvaltas av Statens fastighetsverk.

Takmålning av hovmålaren Johan Pasch från omkring 1740 i Aprummet.

Stenbocks renässanspalats

Den attraktiva Hörningsholmstomten på Riddarholmen kom i familjen Stenbocks ägo genom arv på 1500-talet. Riddarholmen var under stormaktstiden en av de förnämsta adresserna i Stockholm och här lät flera adliga krigsherrar uppföra palats. Vid mitten av 1600-talet byggdes Stenbockska palatset för Fredrik Stenbock och Katarina de la Gardie. Deras alliansvapen finns än idag bevarat på inkörsporten med dateringen 1649. Palatset bedöms ha varit färdigbyggt vid denna tid, men den exakta åldern har inte kunnat fastställas. Fredrik kan knappt ha hunnit flytta in då han avled 1652.

Stenbockska palatset uppfördes i tysk/holländsk renässansstil, vilket var enligt tidens stilideal, med högt kopparklätt sadeltak och prydnadsgavlar, så kallade volutgavlar. Byggnaden hade en välvd bottenvåning över källaren. Andra våningen var bostadsplan och den tredje och översta våningen innehöll gästrum och festsalar. Den stora tomten hade ytterligare två stenportaler, en mot gatan och en mot sjösidan. Tomtens sjöside, mot Riddarholmskanalen, låg där järnvägen idag har sin sträckning, mellan Gamla stan och Riddarholmen.

Vy från norr där Stenbockska palatset skymtar till höger om Riddarholmskyrkan. Beskuren bild från 1680-talet ur *Suecia Antiqua* av Dahlbergh. Foto: Andrea Davis Kronlund, Kungl. Biblioteket





Inkörsporten med byggherrens alliansvapen,
Fredrik Stenbock och Katarina de la Gardie.

Fredrik Stenbock

Fredrik Gustavsson Stenbock var riksrådet Gustav Stenbocks och Beata Margareta Brahes förstfödde son. Unge herr Stenbock blev kammarherre hos Gustav II Adolf och deltog senare i polska och tyska krigen. År 1631 blev han utnämnd till överste för Smålands ryttare som han ledde under slaget vid Lützen. Där blev han dock så svårt sårad, med en kula i foten, att han därefter avsåg sig krigstjänst. När han blev återställd utnämndes han till överste för adelsfanan och intog det danska Halland år 1644 och som sedan dess har tillhört Sverige.

Fredrik Stenbock var assessor i Göta hovrätt, blev riksråd 1645, president i Göta hovrätt och lagman i Tiohärad. År 1651 utnämndes han till greve och fick Bogesund (Ulricehamn) som grevskap. Fredrik Gustavsson Stenbock dog 29 juli 1652.

Renässanspalatset blir barockt

Riksmarskalk Johan Gabriel Stenbock, Fredrik och Katarinas son, ärvde palatset och lät utföra stora om- och tillbyggnader. Riksmarskalken köpte till en angränsande tomt 1666 och gav arkitekt Tessin den äldre i uppdrag att modernisera och bygga om palatset. Bara en generation efter uppförandet ansågs palatset vara ålderdomligt. Tidens nya ideal var den klassicistiska stilen, som även Stenbockska palatset nu fick och än idag har kvar sin karaktär av. Byggnaden fick två par nya flyglar mot gården och troligtvis anlades en trädgård med terrasser ner mot Riddarholmskanalen där även en stenportal uppfördes. Huvudlängan höjdes mot sjösidan. Tessin förlängde huvudbyggnaden mot väster med fyra fönsterrader och gjorde om entréerna med två nya stenportaler. Även taket gjordes om med brutet takfall, ett så kallat mansardtak. Interiört förändrades planlösningen så att flera rum låg i fil och trapphuset flyttades mot gatan. Flera av 1600-talets skickligaste hantverkare var med och skapade de förnäma inredningarna; stuckatörer, snickare, timmermän, stenhuggare och murmästare. I början på 1700-talet, före Johan Gabriel Stenbock död 1705, utfördes även nyinredningar på mellersta våningsplanet, särskilt i audienssalen.

Rokokoinredningar av Hårleman

Stenbockska palatset ärvdes av Johan Gabriel Stenbocks systerdotter, Christina Beata Lillie 1705. Hennes son, Johan Gabriel Sack, tog över palatset 1725 och lät sin gode vän Carl Hårleman, hovarkitekt, rita nya inredningar i palatset. Huset fick nya väggpaneler, dörrar och fönster, öppna spisar och de tidigare vävspända taken putsades. Hovmålaren Johan Pasch gjorde nya dörröverstycken i kabinettet och parlådsängkammaren.

T h: Stucktak i trapphallen utfört av mästern Carlo Carove på 1670-talet.



Aprummet, tidigare kabinett, med dörr mot en plenisal.



Husherren halshöggs på på Riddarholmstorget

År 1751 ärvde Johan Gabriel Sacks dotter Eva Catarina, som var gift med politikern Erik Brahe, Stenbockska palatset. Brahe medverkade i en statskupp för att stärka Adolf Fredriks försvagade kungamakt. Planerna läckte ut och Erik Brahe dömdes för högförräderi och halshöggs på torget, bara några steg från palatset. När Eva Catarinas arvinge Per Brahe dog 1771 såldes palatset till möbelhandlare Levin.

Staten köper palatset

1772 köpte svenska staten Stenbockska palatset av möbelhandlare Levin för att inrymma Kungliga Kommerskollegium. Uppdraget att förvandla det för-

Torgfasad med bevarade ankarslutur från 1640-talet och rekonstruerad färgsättning från Hårlemans renoivering på 1730- och 1740-talen.



näma adelspalatset till funktionsdugliga kontorslokaler gick till arkitekt Jean Eric Rehn. Den gamla matsalen fick ny användning som sessionssal och bostadsvåningen anpassades för den nya hyresgästen. Johan Gabriel Sacks sängkammare fick vävspända väggfält med Kommerskollegiums emblem och citat som rörde verksamheten. Kommerskollegium blev kvar i palatset fram till 1865.

Järnvägen kapar tomten

Stenbockska palatset var en viktig del av stadsbilden ända fram till sent 1800-tal. Huvudbyggnaden, flyglarna och parterren var vända mot sjön. När järnvägen drogs fram på 1860-talet revs de nedre parflyglarna



för att ge plats för järnvägsrälsen. Mot slutet av 1880-talet revs även de andra flyglarna, den här gången för att ge utrymme för Riksarkivsbyggnaden. Därmed försvann sjukontakten helt och även känslan av Stenbockska palatset som en storslagen palatsanläggning. Statens ägande och de olika statliga myndigheter som verkat i husen har dock begränsat ingreppen i palatset som är mycket välbevarat.

Riksarkivet flyttar in

1865 flyttade Riksarkivet in i huset. När det nya arkivet byggdes på slutet av 1880-talet, förbands Stenbockska palatset med arkivet och en del anpassningar gjordes. Bjälklagen förstärktes och spiraltrappor byggdes. Kring 1920-talet moderniserades palatset ytterligare när elektrisk belysning och centralvärme installerades. Byggnaden renoverades både invändigt och utvändigt.

Varsam restaurering

När Riksarkivet flyttade från palatset utfördes en omfattande restaurering i början av 1970-talet. Stenbockska palatset återfick då den röda färgen. Interiören av Carl Hårleman och Jean Eric Rehn samt stucktaken av italienaren Carlo Carove återställdes. Den ursprungliga planlösningen och gamla värdefulla interiörer togs fram. De flesta spåren från 1800- och 1900-talen togs bort. I samband med restaureringen anpassades huset för sin nya hyresgäst – Regeringsrätten. De flyttade in 1972 och palatset är än idag domstol.

Fasaderna renoverades senast 2003 och konservering av stenportalerna utfördes vid samma tid.

Stenbockska palatset med Gamla riksarvet i bakgrunden. Den vita flygeln t v hör till Wrangelska palatset.

Plenisalen. Johan Gabriel Stenbocks ursprungliga sängkammare blev förvandlad till audienssal.

Grå förmaket med inredning från olika renoveringar under 1700-talet.



SFV förvaltar Stenbockska palatset

Stenbockska palatset är statligt byggnadsminne sedan 1935. Det innebär bland annat att husen ska vårdas och bevaras för framtida generationer. Hela Riddarholmen har ytterligare en skyddsföreskrift som garanterar bevarandet av både den yttre och inre miljön. Statens fastighetsverk (SFV) förvaltar Stenbockska palatset sedan 1993.

SFV har tagit fram ett speciellt vårdprogram för att säkerställa att palatsets kulturvärden inte går förlorade i framtiden. Stenbockska har två viktiga historiska lager: stomme och murverk från 1600-talet och en



Kommerskollegierummet med inredning från 1770-talet.

blandning av 1600- och 1700-talsinteriörer. I målsättningen för palatset ingår att skapa funktionell miljö för kontorsverksamhet utan att förlora de kulturhistoriska värdena. Det innebär att utföra fysiska ingrepp för till exempel ventilation, brandsäkerhet och tillgänglighetsanpassning så att de blir så osynliga som möjligt. Viktigt är också att kunna ta bort sådana installationer utan att byggnaden förstörs. Alla konstnärligt utformade ytor ska behandlas av konservator.

T h: Fågelbursrummet med dekor målad av mästern Anders Gottman omkring år 1760.



Lättläst om Stenbockska palatset

Stenbockska palatset byggdes på 1600-talet åt riksmarskalk Fredrik Stenbock och hans maka Katarina de la Gardie.

Deras vapensköldar finns kvar på porten till gården.

I slutet av 1600-talet ritade arkitekten Tessin den äldre om palatset i barockstil.

Palatset blev då mer storslaget.

På 1700-talet ändrade arkitekten Carl Hårleman dörrar, fönster och öppna spisar och hovmålaren Johan Pasch gjorde bilder över dörrarna.

Idag finns bara huvudbyggnaden kvar, men där finns kakelugnar, snickerier och utsmyckningar i olika stilar av flera kända arkitekter och konstnärer.

1772 köpte svenska staten Stenbockska palatset.

Sedan 1970-talet finns det en domstol i palatset.



Riddarholmen's best-preserved aristocratic residence

The pink palace on Birger Jarl's Square with floor anchors on its facade has a long history featuring blue-blooded aristocrats and prominent architects and craftsmen. Only the main building now remains of the original complex, but it is very well preserved. The many fine features of interest from various eras include 1740s Hårleman interiors. There are painted beam ceilings, stucco, empire stoves, and carpentry in the baroque, rococo and Gustavian styles.

The palace was built in the mid 17th century in Renaissance style for Fredrik Stenbock, a privy councillor and president of the appeal court, and his wife Katarina de la Gardie. Their arms are preserved to this day above the doorway. Nicodemus Tessin the Elder redesigned the palace in baroque style around 1670 for Johan Gabriel Stenbock.

The Stenbock Palace was acquired by the State in 1772 to house the Royal College of Commerce. In 1865 the National Archives moved into the palace, which was subsequently joined to a new building now known as the Old National Archives. The Stenbock Palace was restored around 1970 when the Supreme Administrative Court, moved in. The building is managed by the National Property Board Sweden (SFV).



Framed motifs on the painted beamed ceiling from the 1640s above the mezzanine.

Inramade motiv på målat bjälktak från 1640-talet över mellanvåningen.